

Från redaktionen

Vad är kvinnorätt?

I korta ordalag kan sägas att kvinnorätten skär genom hela rättssystemet med fokusering på en kategori i samhället — kvinnorna.

Juridikstudierna som tar 4—5 år i anspråk, innebär ett studium av en rad ämnen, bl a straffrätt, processrätt, socialrätt, familjerätt osv. Kvinnorätten skiljer sig från de traditionella juridikstudierna genom att inom sitt fält rymma åtminstone fragment från de flesta juridiska ämnen. Kvinnorätten bemödar sig om att se kvinnors verklighet så komplicerad som den faktiskt är. Den vill dels knyta ihop trådar från de olika juridiska ämnena och kanske då finna nya ämneskombinationer och beteckningar, som t ex födslorätt, kvinnopenningrätt och husmorsrätt, som man gjort vid Kvinne retten i Oslo, och dels begagna sig av hjälpvetenskaper som t ex sociologi och psykologi.

Kvinnorätten är alltså ett juridiskt ämne, som i Sverige vuxit fram under de senaste fem—sex åren. Förebilderna har i huvudsak varit norska och danska. Kvinnliga juridikstuderande vid universitetet i Lund har börjat studera och diskutera kvinnorättslig problematik och utbyta erfarenheter och kunskaper med kvinnorättsgrupper i Norge och Danmark och småningom i Stockholm.

Arbetet har gått långsamt framåt, delvis beroende på universitetets tveksamma hållning — kvinnorätt, vad är nu det för något? Är det måne en hobby eller kanske en fluga av snabbt övergående karaktär? Dessa två frågor ställdes vid ett linjenämndssammanträde vid juridiska fakulteten i Lund häromåret. Anledningen till frågorna — som talar för sig själva — var vår önskan om att vid fakulteten få

fram en fördjupningskurs i kvinnorrättslig teori och metod. Den av oss föreslagna kursplanen var väl genomarbetad, men någon kurs blev det alltså inte — den gången. Och ännu i dag har det inte blivit någon...

I rättvisans namn skall här ändå nämnas att två skenstaka grundkurser om vardera tio poäng, en 1978 och en 1980, har hållits och att det finns möjlighet till flera sådana kurser. I Stockholm har en kvinnorrättskurs också hållits.

Inställningen till kvinnorrätten har vid rätts-sociologiska institutionen i Lund varit öppnare, och där har man kontinuerligt under en rad år haft kurser om kvinnans rättsliga och sociala ställning.

Den nya infallsvinkel till rättsstudierna som kvinnorrätten utgör, kräver ett omfattande arbete och samarbete. Samarbetet är en hörnsten i utvecklingen av kvinnorrätten. Vi måste jobba ihop, värna om det kollektiva och ständigt stödja varandra på vägen. Uråldriga traditioner ändras inte så lätt, även om de uppenbart innebär urusla villkor för den kvinnliga majoriteten i samhället. Besök gärna en våldtäktsrättegång och häpna över vad som sägs och sker där!

För att sammanfatta vad kvinnorrätt är kan vi alltså säga att den är tvärjuridisk, tvärvetenskaplig och kvinnokollektiv till sin natur. Och, till sist, att den i Sverige tvingas leva i universitetens utkanter — på gott och ont.

Den patriarkala rätten

I rättens utformning avspeglas de beteenderegler som samhället godkänner och behöver för att de grundläggande samhällsförhållandena skall leva vidare. I vårt svenska samhälle bestäms dessa av de kapitalistiska och patriarkala maktstrukturerna.

Under 1970-talet har vi sett hur den patriarkala maktstrukturen börjat förändras och 'moderniseras' för att anpassas till nya drag i samhället. Kvinnornas ökade lönearbete och familjeformens förändring (friare samlevnadsformer, allt fler som gifter sig eller sammanbor, allt fler som bildar familj flera gånger under loppet av sitt liv, allt fler som skaffar barn men mycket färre barn per familj än tidigare) har påverkat de sociala relationerna.

Detta ställer nya krav på rättsreglerna, som måste anpassas till nya faktiska förhållanden. Det är den eftersträvade jämställdheten mellan könen dels som lönearbetare, dels som föräldrar och makar, som behöver regleras i lag. Rättsreglerna skall anpassas till jämställdhetssträvandena.

Ett problem för lagstiftarna har det blivit att å ena sidan lagreglerna skall vara desamma för alla (dvs utgå från att jämställdhet råder i samhället), å andra sidan att den faktiska ojämlikheten i samhället gör att en 'jämställd' lagstiftning i praktiken kan få helt olika effekter för män resp kvinnor. Detta problem gäller förvisso även ojämlikheten mellan sociala skikt i samhället, men kanske är det mest frapperande när det gäller ojämlikheten mellan könen.

Den patriarkalt definierade sexualiteten har också ifrågasatts. Kvinnorörelsen kräver respekt för den kvinnliga sexualiteten och kvinnors makt över den egna kroppen. Dessa krav har tvingat även statliga utredare och lagstiftare att tänka om. Flera utredningar som just gäller sexualiteten pågår för att ge underlag till nya rättsregler på området. Det är viktigt att vi bevakar och diskuterar deras arbete.

Men patriarkatet hotar ständigt att ta tillbaka vad det tvingats ge ifrån sig. I dag måste vi kämpa för att behålla rätten till fri abort. Ifrågasättandet av kvinnors rätt till sin egen kropp har kommit att användas som slagträ i den konservativa ideologiska mobiliseringen med anledning av den ekonomiska krisen.

Nr 3 — sexualitet, makt och orätt

Mot bakgrund av den pågående omstöpningsen av patriarkatets rättsliga utformning har vi valt i detta nummer ta upp just sexualiteten ur kvinnorrättslig synvinkel. Den angår alla och vi anser att den bör tas upp till intensifierad diskussion nu, när flera statliga utredningar håller på att undersöka problemområdena prostitution, sexualbrott och homosexualitet.

Patriarkat är en term som ofta används i den kvinnoteoretiska debatten. Det definieras på olika sätt av olika forskare och författare, och det finns en diskussion om hur termen bör användas. I förra numret definierades patriarkat av Heidi Hartmann som 'en uppsättning

sociala relationer, som har en materiell bas och i vilken det finns hierarkiska relationer mellan männen och en solidaritet bland dem, som gör att de kan kontrollera kvinnorna. Patriarkatet är alltså det manliga förtyckssystemet gentemot kvinnorna.' Enligt Hartmann är patriarkatet alltså en maktstruktur som skär genom samhällets *alla* områden. Hon tar också upp flera andra definitioner till diskussion.

I detta nummer använder sig Karin Widerberg av ytterligare en annan definition, där patriarkatet betecknar det maktsystem som har sin grund i mäns kontroll av sexualiteten och barnafödandet i ett samhälle. Utifrån den definitionen ger hon en allmän historisk bakgrund till patriarkatets utformning före och efter industrikapitalismens genombrott i Sverige. Särskilt tar hon upp den omformulering av rättsreglerna som börjat under 1970-talet.

Vi är övertygade om att sexualiteten är oerhört mycket mer komplicerad och grundläggande för den roll kvinnan har i samhället än vad ytan anger.

Så har prostitution vanligtvis förknippats med *kvinnors* sexualitet — men är det riktigt? Handlar inte prostitution i själva verket om manlig sexualitet på manliga villkor?

Detta diskuteras av Hanna Olsson, sekreterare i prostitutionsutredningen, i ett samtal med Elisabet Brunberg och Karin Widerberg. De tar också upp forskarnas förhållningssätt till de kvinnor, vilkas verklighet de undersöker.

De frågorna tas också upp av Liv Finstad i en recensionsartikel om den prostitutionsutredning, som blev klar under förra året.

Hur många vet hur det går till i rättssalen under ett våldtäktsmål? Vad är det som gör att kvinnor som utsatts för våldtäkt avråds från att anmäla den? Är det att rättegången förväntas bli ännu värre än själva våldtäkten? Lotta Westerhäll-Gisselsson tar upp några konkreta fall i Sverige under senare år, och Juridisk Rådgivning för Kvinnor (JURK) från Norge resp Jytte Thorbek från Danmark, behandlar vad som sker ur straffprocessuell synvinkel, dvs i rättssalen och hur man vill få en ändring genomförd i detta avseende i Danmark och Norge. Kanske är de förslagen något att ta efter även här?

När homosexualiteten avkriminaliserades år 1944, gjordes ingenting för att förändra sam-

hällets inställning till frågan. Tvärtom lever gamla attityder kvar och påverkar t o m myndigheter och domstolar, t ex i beslut om vårdnad av barn osv. Eva Tiby och Lena Lagercrantz diskuterar i sin artikel om homosexualitetsutredningen hur även denna är influerad av fördomar.

Vi berättar också något om den forskning i kvinnorätt som bedrivs och något om verksamheten och målen vid olika kriscentra i Norden.

Vi vill avmystifiera rätten och knyta den och oss själva till kvinnors verklighet på vägen mot ett samhälle, där kvinnor har mer att säga till om, inte minst i rättssalen.

Karin Westman Berg avgår
men arbetar vidare

I sommar har svensk kvinnoforskningens Grand Old Lady, Karin Westman Berg, pensionerats från sin forskartjänst i kvinno- och könsrollsforskning vid Humanistiska fakulteten i Uppsala. Hennes betydelse som handledare för andra forskare genom åren kan knappast överskattas, inte heller hennes omistliga insatser som inspirationskälla för många av oss som arbetar inom den nya kvinnorörelsen.

Karin Westman Berg arbetar vidare med sin forskning inom litteraturvetenskap, senast med det stort upplagda projektet *Kvinnolitteraturforskning — mönsterundersökningar av svensk kvinnolitteratur och dess villkor 1850—1940*. Vi önskar Karin Westman Berg fortsatt god arbetslust och framgång i hennes forskargärning.